

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на доц. д-р Мария Андонова Пиргова

„Конвергентните политики – един от историческите вектори на глобалната епоха“

представен за придобиване на научната степен „доктор на политическите науки“

от доц. д-р Борис Петров Попиванов

Дисертационният труд на Мария Пиргова е в обем 388 стандартни страници и е структуриран в 3 основни части. Първата е посветена на понятието за конвергенция и теоретичните основания за изследването на конвергентните политики. Втората разглежда предконвергентните и конвергентните практики и процеси в страните от т.нар. развит капиталистически свят. Третата проследява спецификите на конвергентните политически решения и действия в социалистическия лагер, като фокусът попада върху Съветска Русия от времето на Ленин и Сталин и Китай. В заключение конвергентните реалности са осмислени като обща модерна основа за прехода към глобализиран свят. Дисертацията има ясни цели и задачи, обуславящи методите и начина на изложение. Предимство е дадено на политологичния подход към конкретните исторически реалности. Съвсем обосновано, с оглед на изучавания предмет, държавата е възприета като основна единица за анализ, тъй като именно тя формира и осъществява конвергентни политики, задава институционалната структура на системно разделения двублоков свят и изходната политическа предпоставка на глобалните промени. Работата е напълно дисертабилна и се отличава с ясен и терминологично точен език, впечатляващ исторически размах и много висока степен на овладяване и подчиняване на материала на авторските задачи.

В този смисъл от изключителна важност са ограниченията, които Мария Пиргова сама си поставя. Това е труд, концентриран преди всичко върху политиките, определяни като конвергентни и допринасящи за фактическо сближаване между практики встрани от идеологически и геополитически съображения. Не става дума за самостоятелно изследване на основните направления в конвергентната мисъл, техните теоретични и методологически основания и близости и разминавания в подходите. Също така, дисертацията няма за цел да предложи оценка на идеологическата мотивация на едни или други политически решения, нито да интерпретира

външнополитическите стратегии на отделните държави или движещите сили на вътрешнополитическите им процеси. Имаме налице теория дотолкова, доколкото осветлява понятия и проблемни полета; геополитика дотолкова, доколкото е свързана с държавна ефективност и конкурентност; история дотолкова, доколкото обяснява конкретно случили се избори между конвергентни и дивергентни варианти.

Понятието „конвергенция“, което е в центъра на работата, има сравнително широка популярност в социалните науки, а също и в политическия и експертния дебат през втората половина на XX век. То преживява два „пика“ на разпространение: през 1960-те, когато се трасират основите на т.нар. мирно съвместно съществуване, и в края на 1980-те, във връзка с перестройката в Съветския съюз. По-късно неговото значение сериозно намалява. Мария Пиргова разграничава „тясното“ от едно по-„широко“ понятие за конвергенция. Второто е ориентирано към баланса между социални и пазарни тенденции изобщо във функционирането на модерните политически системи, независимо дали е обозначаван като конвергентен, или не. Една съществена концептуална трудност, която е преодоляна в текста, е многозначността на употребите на социализъм и капитализъм. На структурно равнище анализът на Пиргова се придържа към системното схващане за социализма и капитализма като специфичен тип „строеве“, съжителствали и конкурирали се през XX век. Но „сближаването“ между тях не съществува просто като сближаване между системите, а като сближаване, вътре в рамките на една система, между политиките, отразяващи социалната и пазарната тенденция. Такъв тип сближаване се наблюдава още преди XX век и още преди да възникне системното разделение на света. Ето защо напълно уместно авторката борави с термина „предконвергентност“, изследвайки например социалния модел на Бисмарк или трейдюнионистката фаза на индустриалния капитализъм във Великобритания. Противоборството Западен – Източен блок превръща залога на конвергенцията в геополитически и идеологически, освен социален, икономически и политически. Но в крайна сметка, както е изяснено в текста, практическите конвергентни политики не опират само до въпроса за характера на собствеността (и оттам за характера на системата), а и до политическото регулиране на собствеността (и оттам за характера на социалните отношения).

Ключов момент в дисертацията е наблюдението, че конвергентният баланс изпъква най-вече в кризисни условия, в ситуации на нестабилност, на политическа,

икономическа и обществена промяна. Това мотивира и решението на авторката да насочи своето внимание при прегледа на конвергентни политики именно към такива трансформационни етапи в развитието на модерните държави (като Новия курс на Рузвелт в САЩ, Франция при управлението на Народния фронт, и т.н.). За да може конвергенцията да функционира като реален политически процес и на вътрешносистемно, и на междусистемно равнище (което е теза на работата), необходима предпоставка е общата модерна основа на капитализма и социализма. Преди настоящата дисертация, Мария Пиргова е работила в две направления, проблемите на социалната държава и политическите подходи към глобализацията, като в публикациите си по тях е отстояла и защитила възгледа си за модерния характер на социализма. Известно е, че по темата има и други мнения. Добре представена в съвременната наука е позицията, съгласно която политическата модерност е неразривно свързана с индивидуалната свобода и либералната демокрация, и по тази причина т.нар. тоталитарни системи остават извън модерността и представляват или нейна девиация, или нейни предходници. От друга страна, не могат с лека ръка да се пренебрегнат тезите, че модерният свят е свят на национални държави, модерни по генезиса си, или свят-система, по Иманюъл Уолърстийн, който е модерен по механизмите си на взаимодействие. Модерността също така се свързва с процеси в сферата на образованието, здравеопазването, социалното развитие, които довеждат до стремеж към общи измерими стандарти. Технологичните промени, характеризиращи еволюцията и на либерално-демократичните, и на тоталитарните модели, имат признато модерен характер. Рационалното управление и модерната бюрокрация са примери, гледащи в същата посока. Дискурсът на разума, по Хабермас, определя незавършената просвещенска природа на модерността, като епоха, ориентирана към бъдещето и постоянно преодоляваща себе си. Това е епоха на масовото общество, която според Хана Аренд характеризира и социализма и капитализма, и крие общи рискове от пренебрегване на участието в публичната сфера. Или, ако се позовем на Зигмунт Бауман, модерността е проект, при който с рационално управление се преодоляват ирационалностите на обществения живот: „Именно в комунистическата, а не в капиталистическата сфера, модерността, която безмилостната и сякаш всемогъща държава е освободила от оковите, е доведена до радикалния си лимит: големи проекти, неограничено социално инженерство, мощни и тежки технологии, цялостно преобразуване на природата“. Мария Пиргова застава от тази страна на научната

дискусия, и това в случая с темата е оправдано, защото позволява да се разбере как две сякаш противоположни явления стигат до общ преход към глобализация. Ето в този ключ следва да се чете схващането за конвергентните политики като „исторически вектор на глобалната епоха“.

Нормално е дисертационен труд с толкова широк предмет на изследване и толкова разгърната и разностранна проблематика да срещне и критики, и възражения. Както е посочено неведнъж в текста, засегнатите въпроси са дискуссионни и по тях трудно може да има окончателно решение. Алтернативни гледни точки на застъпените в работата имат право на съществуване в една плуралистична академична среда. Заедно с това, искам да подчертая, че гледната точка на самата Мария Пиргова е убедително защитена и аргументирана. В хода на проведената вътрешна защита, а и на последвали обсъждания, към авторката бяха отправени редица бележки и препоръки за прецизиране на изложението и изводите. В резултат на тях се е получил труд с още по-изявени научни достойнства. Бих се радвал, ако в бъдещата си работа дисертантката продължи изследванията по темата за конвергенцията с интерпретация на българския политически процес през последните две десетилетия на XX век. Той няма централно значение за развитието на световната конвергентна мисъл или практика, но неговият анализ през призмата на това понятие вероятно ще предложи важни и слабо изучени отправни точки за бъдещото „себеразбиране“ на политическата ни реалност.

Авторефератът отразява коректно съдържанието и изводите на дисертацията. Смятам за точна справка за авторските приноси.

В заключение искам убедено да препоръчам на членовете на почитаемото научно жури да гласуват със „за“ на доц. д-р Мария Андонова Пиргова да бъде присъдена научната степен „доктор на политическите науки“.

София, 21.05.2018 г.

Изготвил становището:

/доц. д-р Борис Петров Попиванов/